

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Stowe

– en landskapspark av betydelse

Rebecca Averdall

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet
2012-05-23

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Rebecca Averdall

Titel (sve): Stowe: en landskapspark av betydelse

Titel (eng): Stowe: a landscape garden with importance

Nyckelord (6-10 st): Stowe, landskapspark, engelsk park, William Kent, Lancelot "Capability" Brown, trädgårdshistoria

Handledare (SLU/extern): Anna Jakobsson, Område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Eivor Bucht, Område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas foto:

Vy över Elysian Fields södra del och Temple of Ancient Virtue på Stowe. (Foto: Rebecca Averdall, 2012-04-20)

SAMMANDRAG

Målet med uppsatsen var att utforska och resonera kring hur en parkanläggning, i detta fall Stowe Landscape Gardens i Buckinghamshire, England, kan få en viss betydelse och värderas högt av eftervärlden. Frågorna som uppsatsen utgått från är:

- Vad är Stowe?
- Hur beskrivs Stowe?
- Vilken betydelse har Stowe och varför?

Stowe verkar vara betydelsefull för landskapsarkitekter att känna till, och uppsatsen kan komma att utgöra ett underlag för en diskussion kring hur olika anläggningar framställs i trädgårdshistorien, och hur man som landskapsarkitekt kan förhålla sig till det. Genom litteraturstudier och en intervju med Barry Smith, Head Gardener på Stowe, har en undersökning av hur Stowe omnämns i olika typer av litteratur genomförts, för att se hur Stowe representeras. Uppslagsverk, undervisningslitteratur för landskapsarkitektprogrammet på SLU Alnarp, litteratur från The National Trust (organisationen som äger och förvaltar Stowe idag¹) och resonerande trädgårdskonstteori har utgjort underlagsmaterial.

Resultatet i tabellsammanställningen tyder på att Stowe har en stor betydelse i trädgårdshistorien, eftersom den anses vara mycket tidstypisk för landskapsparkernas tidsperiod, med stöd av de studerade källorna. Stowe utpekas som en inflytelserik parkanläggning, i ett europeiskt sammanhang, och anläggningen verkar ha *banat väg* för landskapsparkernas utveckling. *Många stora namn inom trädgårdshistorien* har arbetat på och med Stowe, bland andra William Kent och Lancelot "Capability" Brown. Elysian Fields är en del av Stowe som verkar upplevas som representativ för parken, dels på grund av historiken, dels på grund av de rent upplevelsemässiga aspekterna av intimitet och naturlighet.

I diskussionen har resultaten av tabellsammanställningen diskuterats och jämförts med mer djupgående resonerande litteratur inom ämnet trädgårdshistoria. Det framkom bland annat att Stowe verkar vara en viktig källa till att kunna *följa landskapsparkens utveckling*, då det finns mycket dokumentation om Stowe. Det möjliggör studier av fenomenet landskapspark och de ideologier kring trädgårdshistoria som fanns på 1700-talet. Stowe har idag många olika värden som är viktiga att ta tillvara på, däribland de som rör historiken och att man där kan följa utvecklingen från formell till informell park, men också rent upplevelsemässiga värden.

Slutsatsen är att Stowe kan ha en betydelse för landskapsarkitekter att studera då anläggningen verkar vara ett typexempel på landskapsparker, och ett bra exempel på en anläggning där många stora namn inom trädgårdshistorien har arbetat.

¹ The National Trust hemsida. *About us*, [online]tillgänglig via <<http://www.nationaltrust.org.uk/about-us/>> 2012-05-05.

ABSTRACT

The objective with this essay was to study how a garden, in this case Stowe in Buckinghamshire, England, can achieve a certain importance for future generations to know about.

- What is Stowe?
- How is Stowe described?
- What kind of importance do Stowe have and why?

Stowe in particular seems to be important for landscape architects to be aware of, and this essay could compose material for debates about how gardens are represented in garden history and how a landscape architect can relate to that. Different types of literature have been studied, and an interview with Barry Smith, Head Gardener at Stowe, has been carried out to research how Stowe is represented today. For the results of the essay, Encyclopedias, educational literature for the landscape architect programme at SLU Alnarp, literature published by The National Trust (the organization which owns and administer Stowe today²), and discursive literature on gardening history have been studied.

According to the result of the essay, Stowe seems to have great importance in gardening history, since the garden seems to be very typical for the 1800th century landscape gardens. Stowe is referred to as influential in a European context, and it seems as Stowe has *pioneered landscape gardens*. Stowe also seems to be a well-documented garden, which enables studies of the development of landscape gardens. *Many great names in the history of gardening* have been working at Stowe, including William Kent and Lancelot "Capability" Brown. Elysian Fields is a part of the garden which seems representative for the garden itself, since the history of Elysian Fields is important, but also because of the intimate experience that Elysian Fields has to offer.

In the discussion, the results of the table studies have been discussed and compared to discursive literature on garden history. The studies showed that Stowe seems to be an important reference to study how the *landscape gardens evolved*, due to the fact that Stowe is well-documented. The documentation enables studies of the phenomenon of landscape gardens, and how the revolution from formal gardens to informal gardens has progressed. Stowe has many values as a garden today, including those involving the history of the garden, but also those involving the personal experiences of the garden.

The conclusion is that Stowe could be important for landscape architects to be aware of, due to the fact that the garden seems to be a typical example of a landscape garden. Stowe also seems to be a good example of a garden where many great names in the history of gardening has worked, which could be important for a landscape architect to study.

² The National Trust hemsida. *About us*, [online]tillgänglig via <<http://www.nationaltrust.org.uk/about-us/>> 2012-05-05.

FÖRORD

Uppsatsen har tillkommit som en del av min utbildning till landskapsarkitekt på SLU i Alnarp. Bakgrunden är i grund och botten personlig eftersom jag själv har ett intresse för trädgårdshistoria. Intresset för just Stowe väcktes under kursen "Trädgårdens, parkens och landskapets historia" 10 hp, som gick under landskapsarkitektutbildningens första år, hösten 2009. Under skrivprocessens gång har uppsatsen utvecklats i en riktning jag inte alls tänkte mig från början, vilket både har varit spännande, roligt och utmanande. Från att ha en grundtanke om en rent historisk beskrivning av Stowe kom uppsatsen att handla om hur olika typer av litteratur framställer en parkanläggning och hur det påverkar hur en park kan få en viss betydelse idag på 2000-talet. Även en intervju med Barry Smith, Head Gardener på Stowe, har genomförts.

Jag vill rikta ett tack till min handledare på SLU, Anna Jakobsson, som hela tiden hjälpt mig framåt i skrivprocessen även när det ibland känts svårt och övermäktigt. Anna, med sina stora kunskaper inom mitt valda ämne, har hela tiden kommit med nya infallsvinklar på mitt problem och på så sätt visat mig nya vägar att gå. Det är även tack vare Anna som intervjun med Barry Smith blev genomförbar. Jag vill självklart också tacka Barry Smith för mycket trevligt bemötande på Stowe och ett givande samtal, trots kort varsel.

Tove Dåderman, som varit min motläsningsstudent och givit mig värdefulla tips och feedback på uppsatsen under kursens gång, ska också ha ett stort tack. Även en annan kursare, Sofie Björklund, har varit mycket hjälpsam och stöttande. Det har varit skönt att ha vänner i samma situation som mig att bolla sina tankar med.

Jag vill till sist tacka min morfar Owe Jacobsson, min fina reskamrat under de dagar jag var i England för att besöka Stowe personligen. Resan blev precis så bra som jag hade hoppats.

Alnarp, 2012-05-23

Rebecca Averdall

Innehållsförteckning

SAMMANDRAG

ABSTRACT

FÖRORD

INLEDNING.....	7
BAKGRUND.....	7
MÅL OCH SYFTE.....	8
MATERIAL OCH METOD	8
AVGRÄNSNINGAR	11
KORT INTRODUKTION TILL LANDSKAPSPARKEN SOM FÖRETEELSE.....	12
KORT INTRODUKTION TILL STOWE.....	13
STOWES BETYDELSE I TRÄDGÅRDSHISTORIEN: EN UTREDNING.....	16
STOWE I UTVALD LITTERATUR.....	16
STOWES INFLYTANDE I EUROPA.....	17
BETYDELSEFULLA PERSONER SOM OMNÄMNS TILLSAMMANS MED STOWE	19
STOWES OLIKA DELAR.....	20
TIDSPERIOD	22
REPRESENTATIVITET FÖR LANDSKAPSPARKEN	24
STOWES VIKT	26
STOWES BETYDELSE: EN DISKUSSION	27
STOWE I UTVALD LITTERATUR.....	27
STOWES INFLYTANDE I EUROPA.....	28
BETYDELSEFULLA PERSONER SOM OMNÄMNS TILLSAMMANS MED STOWE	30
STOWES OLIKA DELAR.....	30
TIDSPERIOD	33
REPRESENTATIVITET FÖR LANDSKAPSPARKEN	34
STOWES VIKT	35
AVSLUTNING	37
REFLEKTIONER.....	37
FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	39
KÄLLFÖRTECKNING	41
OTRYCKTA KÄLLOR.....	41
ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	41
TRYCKTA KÄLLOR	41

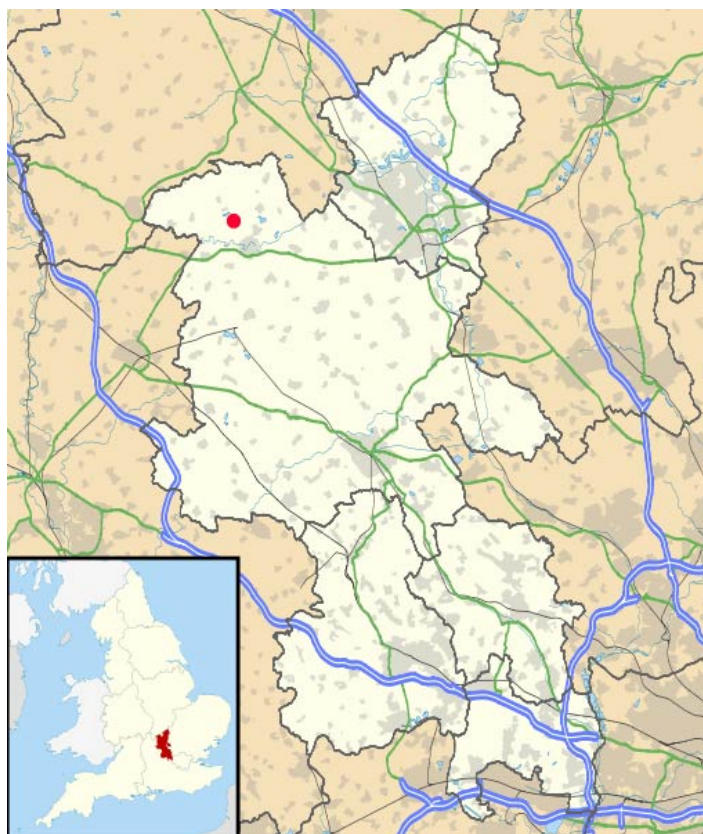
INLEDNING

Bakgrund

Jag har ett personligt intresse till Stowe och ville veta mer om parken och dess historik. För att få en första förståelse för ett ämne är en lösning att vända sig till olika former av uppslagsverk, vilket också gjordes i början av arbetet med uppsatsen. I källor som kan ge en första inblick i ämnet trädgårdshistoria och Stowe, beskrivs anläggningen både som en av de viktigaste, och den viktigaste anläggningen för den aktuella tidsperioden³. Även tidigare i landskapsarkitektutbildningen på SLU i Alnarp, under bland annat kursen "Trädgårdens, parkens och landskapets historia" 10 hp, som gick från 10:e oktober till 25:e november 2009, har Stowe varit en anläggning som omnämnts mycket. Stowe verkar vara en central anläggning för en landskapsarkitektstudent att lära sig mer om. En ingång till att undersöka varför det är så är att jämföra uppslagsverk och allmän trädgårdshistorisk litteratur med litteratur som är mer djupgående, eftersom det möjliggör en djupare förståelse för ämnet och just Stowes betydelse för trädgårdshistorien ur ett europeiskt perspektiv.

I uppsatsen utreds och diskuteras varför anläggningen är så omskriven och omtalad i bland annat utbildningssyften. Kan det ha att göra med Stowes storlek? Är det Stowes geografiska läge som är viktigt, och att det påstås vara en av de första landskapsparker-na? Eller är det personerna som arbetat med Stowe som gör anläggningen betydelsefull och i sådana fall varför? Kan Stowe anses vara en representativ anläggning för landskapsparker i stort? Det finns många ingångar till problematiken som är värda att undersöka, och några av dem kommer uppsatsen att gå djupare in på.

³ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820*, New York: Harper & Row. sid.26 och Plumptre, G. (1993) *The Garden Makers: the Great Tradition of Garden Design from 1600 to the Present Day*, London: Pavilion Books Limited. sid. 55 och *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/lang/engelsk-park>>, 2012-04-09.

Figur 1: Lilla kartan: Buckinghamshires placering i England. Stora kartan: Stowes placering i Buckinghamshire (röd markering visar var Stowe ligger). Röd markering adderad av författaren. (Nilfanion (2010). [online] Buckinghamshire UK location map. CC BY SA, Contains Ordnance Survey data © Crown copyright and database right. Tillgänglig via http://en.wikipedia.org/wiki/File:Buckinghamshire_UK_location_map.svg (2012-05-06))

Mål och syfte

Målsättningen är att visa på och resonera kring hur Stowe beskrivs i olika kategorier av litteratur. Målet är också att diskutera varför Stowe verkar vara en så viktig anläggning, både för en landskapsarkitekt att känna till, och som representant för den engelska landskapsparken.

Syftet är att få en större förståelse för vad det är som gör att en parkanläggning kan få en viss betydelse och värderas högt av eftervärlden. Denna uppsats kan utgöra ett underlag för diskussion kring hur olika anläggningar framställs i trädgårdshistorien, och hur en landskapsarkitekt kan förhålla sig till det.

Material och metod

Uppsatsen är indelad i tre teman som undersökts och diskuterats i en samlad diskussion: *vad* Stowe är, *hur* Stowe beskrivs och slutligen *vad* som gör Stowe till en viktig anläggning i trädgårdshistorien.

Vad Stowe är - litteraturstudier

Vad Stowe är har tagits reda på genom källkritiska litteraturstudier av olika typer av litteratur inom ämnet trädgårdshistoria. En enklare introduktion till landskapsparken och Stowe behandlas i början av uppsatsen. Senare diskuteras information mer djupgående, med hjälp av resonerande trädgårdskonstteorilitteratur, i resultaten. Litteraturen har jämförts med varandra, och dessutom med en intervju som är relevant för diskussionen.

Hur Stowe beskrivs - tabellsammanställning

En av utgångspunkterna i temat *hur Stowe beskrivs* är en tabell med en systematisk undersökning av hur olika typer av litteratur omnämner Stowe. Den första litteraturkategorin är uppslagsverk. För att få en första förståelse för ett ämne är det vanligt att vända sig till denna typ av litteratur. Informationen är på en kortfattad, grundläggande nivå vilket kräver att författaren valt ut det som anses som mest väsentligt att få representera ett ämne, då texterna endast ska ses som en kort sammanfattning. På grund av att texten är så kort är det intressant att undersöka om Stowe nämns, och i sådana fall hur litteraturen beskriver Stowe. Kategori två är trädgårdshistoriska uppslagsverk, där upplägget är ungefär samma som för uppslagsverk, men där ämnet är begränsat till trädgårdshistoria. Den sista typen av litteratur som studerats är trädgårdshistorisk översiktligt litteratur. Denna typ av litteratur kan användas som landskapsarkitektstudent. En landskapsarkitekt förväntas ha vissa grundkunskaper i ämnet trädgårdshistoria, då det är en del av utbildningen till landskapsarkitekt, och det är därför intressant att undersöka denna typ av litteratur. Vad väljs ut som viktigt för en landskapsarkitekt att känna till om Stowe? Vad som skiljer den trädgårdshistoriska översiktligt litteraturen från informationen i olika former av uppslagsverk är att den trädgårdshistoriska översiktligt litteraturen är mer djupgående i ämnet.

Av egen erfarenhet i form av föreläsningar och diskussioner under landskapsarkitektutbildningen vet jag att Stowe omnämns i stor omfattning, vid föreläsningar och diskussioner. Bland annat beskrevs Stowe vid en föreläsning, under kursen "Trädgårdens, parkens och landskapets historia" 10 hp, som en mycket kännetecknande anläggning för landskapsparker i stort⁴. Detta tyder på att anläggningen i fråga är tillräckligt viktig för landskapsarkitektstudenter att lära sig mer om. Det kan därför anses intressant att undersöka hur den utvalda trädgårdshistoriska översiktligt litteraturen omnämner Stowe.

Avgränsningar i litteraturen har gjorts på så vis att uppsatsen utgår från litteratur som verkat relevant vid en första anblick. Inom de tre litteraturkategorierna behandlas dessa källor i tabellundersökningen:

- **Uppslagsverk**

Källan som använts i denna litteraturkategori är uppslagsverket *Nationalencyklopedins* internetupplaga (<http://www.ne.se/>). *Nationalencyklopedin* är troligen det mest allmänt använda uppslagsverket i Sverige och har därför blivit en relevant källa att arbeta med.

⁴ Jakobsson, Anna, muntligen 2009-11-05

- **Trädgårdshistoriska uppslagsverk**

I denna kategori har Geoffrey & Susan Jellicoe, Patrick Goode och Michael Lancasters trädgårdshistoriska uppslagsverk *The Oxford Companion to Gardens* (1986) använts. Boken är ett redaktionellt verk med många författare och två texter har valts ut för bearbetning: den del av texten "England" som behandlar 1700-talet skriven av D. Stroud, och texten "Stowe" skriven av G. B. Clarke.

- **Trädgårdshistorisk översiktslitteratur**

Källorna som använts inom denna kategori är Anna-Maria Blennows *Europas trädgårdar från antiken till nutiden* (2009), och den svenska upplagan av Penelope Hobhouse's *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004), som utgavs första gången 2002. Blennows bok används som kurslitteratur i kursen "Trädgårdens, parkens och landskapets historia" 10 hp, och är därför relevant att studera. Blennow är arkitekt och det är intressant att se vad hon som arkitekt har valt att skriva om vad gäller trädgårdshistoria. Hobhouses *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004) är en genomgång av trädgårdshistorien i ett större perspektiv, då Hobhouse är trädgårdshistoriker och formgivare. Även Geoffrey & Susan Jellicoes bok *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975), har valts ut då den har en annan vinkling än *Europas trädgårdar från antiken till nutiden* (2009) och *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004). *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) är skriven av och för landskapsarkitekter och är därför relevant att undersöka eftersom den kan ligga närmast landskapsarkitektstudenters ämnesområden.

Vad som gör Stowe till en betydande anläggning – dels en analys av tabellen, dels en diskussion i belysning av teoretisk litteratur om Stowe och av egna observationer

Utifrån resultatet i den systematiska tabellen diskuteras det sista temat, *vad* det är som gör att Stowe självt, vissa personer eller vissa tidsperioder omnämns i samband med t ex "engelsk landskapspark" och "Stowe". Undersökningen har gjorts genom en sökning på utvalda ord, där informationen sedan har infogats i den systematiska tabellen utifrån de frågor som finns med i tabellen. För de olika typerna av uppslagsverk har uppslagsorden behandlats lite olika eftersom *Nationalencyklopedin* [online] är en svensk hemsida med texter på svenska, och det exemplar av boken *The Oxford Companion to Gardens* (1986) som använts är den brittiska upplagan och alltså skriven på engelska. En sökning på *Nationalencyklopedins* [online] hemsida på ordet "landskapspark", begreppet som jag valt att använda i uppsatsen, ger en omdirigering till förklaringen för ordet "engelsk park". Eftersom användningen av de olika begreppen egentligen betyder samma sak, är det en definitionsfråga som jag i arbetet bortser från genom att se ordet "engelsk park" som en synonym till "landskapspark".

I *Nationalencyklopedin* [online] har uppslagsordet "engelsk park" använts för att se om Stowe nämns på en så översiktlig nivå för ämnet. Även "Stowe" har sökts på för att se om det finns någon information om endast Stowe. För *The Oxford Companion to Gardens* (1986) har uppslagsordet varit "England" eftersom det inte finns motsvarande ord för "landskapspark" eller "engelsk park" i boken. Under förklaringen för "England" i boken redogörs för den engelska trädgårdshistorien i korthet. Stowe nämns i detta kapitel un-

der underrubriken "1700-talet", som är författat av D. Stroud. Även sökning på ordet "Stowe" har genomförts, och resultatet på sökningen är en text författad av G. B. Clarke. Informationen i *The Oxford Companion to Gardens* (1986) är dock något mer utförlig än i *Nationalencyklopedin* [online], och det skulle kunna vara så på grund av att *Nationalencyklopedin* [online] är tänkt att endast kortfattat behandla ett ämne, på en mycket grundlig nivå, och har inte en speciell ämnesinriktning på samma sätt som *The Oxford Companion to Gardens* (1986) har.

I den trädgårdshistoriska översiktslitteraturen har både uppslagsord, och hela kapitel som behandlar landskapsparkens tidsepok, bearbetats. Anledningen till att inkludera kapitel i studier av den trädgårdshistoriska översiktslitteraturen är för att den sortens litteratur behandlar ämnet trädgårdshistoria på ett mer djupgående sätt än vad uppslagsverk gör och kräver därför mer ingående studier. För att därför se vad som skrivits på en mer allmän nivå om Stowe, är en lösning att i den sortens litteratur vända sig till mer övergripande kapitel. Vid användandet av uppslagsord i denna typ av litteratur har böckernas register studerats för att se hur ofta, och i vilka sammanhang, Stowe nämns. Även undersökningar i texten som uppslagsorden lett till har genomförts där det ansetts vara nödvändigt efter utformningen av tabellens frågeställningar.

I diskussionen används bland annat John Dixon Hunt och Peter Willis *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820* (1975), Magnus Olaussons avhandling *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid* (1993) och John Dixon Hunts *Greater Perfections: the Practice of Garden Theory* (2000). Denna typ av litteratur utgörs av resonerande djupgående information i ämnet. Den mest detaljerade informationen om Stowe och landskapsparker finns att hämta här, vilket gör denna typ av litteratur relevant för att kunna bidra till en fördjupad diskussion och jämförelse med tabellsammanställningen. Även litteratur som The National Trust själva har tryckt upp, som behandlar Stowe, används. Denna typ av litteratur är skriven ur The National Trusts synvinkel, och är relevant för uppsatsens mål för att se hur Stowe framställs av den organisation som idag äger och förvaltar anläggningen.

I mitten av april 2012 besöktes Stowe för egna observationer. Den egna observationen har lett till en djupare personlig förståelse för parken, vilket eftersträvades som ett av målen med resan. Efter platsbesöket har jag personligen blivit mer positivt inställd till parken och mindre objektiv. Detta kan med andra ord komma att färga uppsatsen då mina personliga åsikter skulle kunna lysa igenom. Jag är dock medveten om problematiken i detta och har försökt undvika det så långt det går. Vid platsbesöket genomfördes också en intervju med Barry Smith, Head Gardener på Stowe, för att försöka ta reda på vad han anser oftast framhävs med Stowe ur ett europeiskt respektive engelskt perspektiv. Hur Stowe presenteras utåt, från The National Trusts sida, är en grundförutsättning för hur Stowe ses på idag. För att undersöka hur The National Trust framställer Stowe idag utgör intervjun ett viktigt bidrag till uppsatsens diskussion.

Avgränsningar

Uppsatsen är avgränsad till att behandla Stowes betydelse för modern tid, eftersom avsikten är att undersöka hur en parkanläggning kan få den stora betydelsen, som Stowe verkar ha, att den värderas högt av eftervärlden idag. I intervjun med Barry Smith har

därför ett perspektiv på dagsläget tagits, gällande vad som anses viktigt i anläggningen idag. Frågorna till Barry Smith har bland annat behandlat hur och varför Stowe är betydelsefullt idag, vilka platser och delar av Stowe som framhävs av The National Trust, och vad som gör att Stowe verkar vara viktigt för omvärlden att känna till idag. Delar av intervjun har dessutom handlat om Barry Smiths personliga syn på Stowe och hur Stowe framställs, eftersom det kan anses intressant att veta vad Smith själv anser då han i dagsläget arbetat på, och med, Stowe i 32 år⁵.

Kort introduktion till landskapsparken som företeelse

Under 1600- och 1700-talet skedde många förändringar inom dels jordbruket, dels inom vetenskapen och filosofin⁶. Nya tankesätt banade väg för en ny stil inom landskapsarkitekturen. Naturalism blev ett ledord som var nytt för västvärlden⁷. Den engelska landskapsparken har sin grund i ideologin om mänsklig frihet, och karaktäriseras av oregelbundna linjer och ett organiskt formspråk, som ska symbolisera tankefrihet⁸. Trädgårdarna skulle smälta samman med den omgivande naturen, på ett naturligt sätt⁹.

Storbritannien hade länge legat i krig med Frankrike, från 1337-1453¹⁰, och detta anses vara en bidragande orsak till den motvilja som fanns mot de strikta franska trädgårdsidealerna i början av 1700-talet¹¹. Den franska stilen representerade envælde och kungligt förtryck, och landskapsparkens naturalism blev en medveten protest mot den sortens anläggningar¹². Ett exempel på franska anläggningar är parkerna Versailles (ca 1670) och Vaux-le-Vicomte (1656) i Frankrike, som var tänkta att symbolisera människans makt över naturen¹³. Den parktyp som utvecklades i England under 1700-talet skulle istället respektera naturen och se den som något fritt – precis som tankefriheten i det brittiska samhället skulle respekteras¹⁴.

Landskapsparkerna skulle väcka associationer hos besökarna¹⁵. Med bland annat broar, tempel och grottor skulle besökarnas tankar ledas till historiska, mytologiska och personliga idéer som trädgårdsarkitekterna skulle symbolisera med hjälp av de olika föremålen och byggnaderna¹⁶. Parkerna skulle upplevas i rörelse, och inte sällan var de olika byggnaderna och templen etappmål på vandringen¹⁷.

⁵ Smith, Barry, Head Gardener på Stowe, (2012), samtal vid enskilt möte på caféet vid New Inn på Stowe, 2012-04-19.

⁶ Hobhouse, P. (2002) *Trädgårdskonstens historia 3000 år*, svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc. sid. 205.

⁷ Ibid.

⁸ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁹ Hobhouse, P. (2004) sid. 210.

¹⁰ *Nationalencyklopedin*, Hundraårskriget [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/lang/hundra%C3%A5rskriget>>, 2012-05-17.

¹¹ Blennow, A-M. (2009) *Europas trädgårdar från antiken till nutiden*, Lund: Signum, sid. 205.

¹² Ibid.

¹³ Hobhouse, P. (2004) sid. 14.

¹⁴ Ibid. sid. 207.

¹⁵ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 33 f.

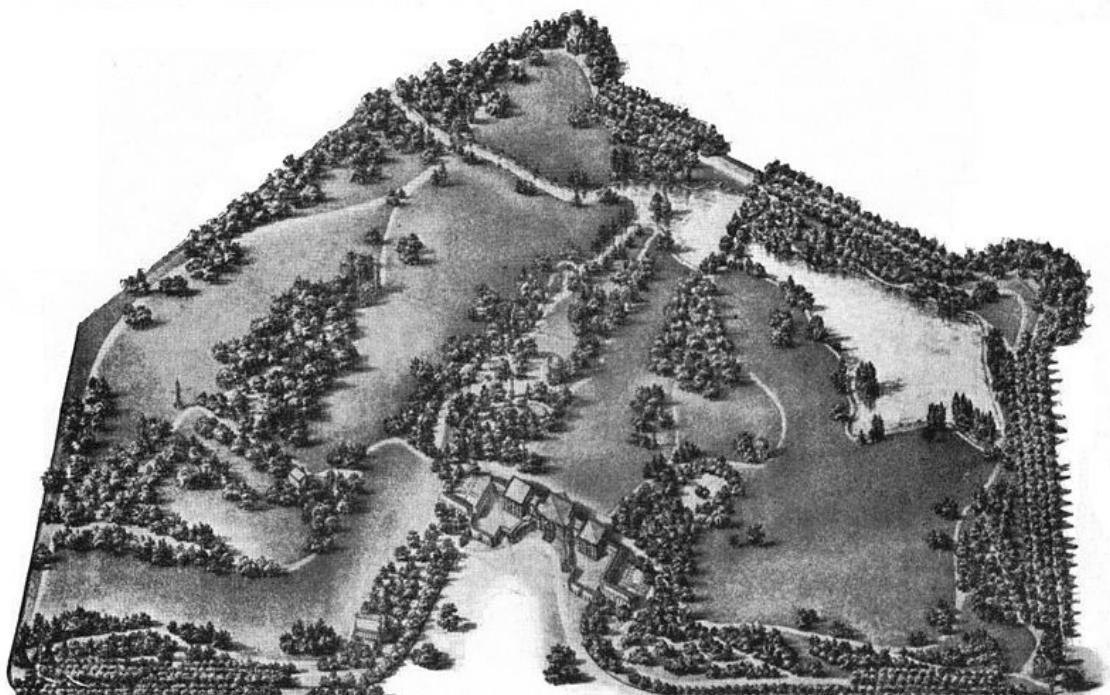
¹⁶ Hobhouse, P. (2004) sid. 221.

¹⁷ Ibid.

Kort introduktion till Stowe

Stowe ligger utanför Buckingham i Buckinghamshire, England. Anläggningen ägdes av familjen Temple från 1593, och har gått i arv i släkten ända tills familjen gick bankrutt och Stowe såldes 1848. Parkanläggningens huvudsakliga utvecklingsperiod var mellan 1634-1813, då Stowe förändrades mycket under de fyra ägarna under den tiden: Sir Richard Temple (1634-1697), Viscount Cobham (1675-1749), Richard Grenville, Earl Temple (1711-1779) och George Grenville (1753-1813).¹⁸

Storleken på parkanläggningen Stowe, som besöks idag, är endast en del i ett större designat landskap på över 2000 hektar, som sträcker sig över totalt tre moderna kommuner, från Silverstone till Buckingham.¹⁹

Figur 2: Stowe som det såg ut 1910. (Från Wikimedia commons (2012-01-11) [online] Tillgänglig via <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Stowe_park_map_ugglan.jpg> (2012-05-09) licensierad som offentligt material)

Under 1700-talet arbetade många av de, för den tiden, mest framstående arkitekter och trädgårdsarkitekter på Stowe. Charles Bridgeman²⁰ arbetade med grundplanen för Stowe på en stor skala²¹. Bridgeman skapade en åttahörnig bassäng, Octagon Lake, i cen-

¹⁸ Clarke, G. B. (1986) I: *The Oxford companion to Gardens*. Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid.536 ff.

¹⁹ The National Trust (2011), *A souvenir guide, Stowe, Buckinghamshire*, Swindon: Greenshires for National Trust Ltd. sid. 10.

²⁰ Charles Bridgeman (okänt-1738), trädgårdsarkitekt som arbetade i stor skala med landskapsparkernas utveckling, tack vare sina stora praktiska kunskaper inom trädgårdsskötsel och lantmäteri. Flitig användare av ha-ha:n vilket förde utvecklingen av landskapsparken framåt. Förutom Stowe har Bridgeman arbetat med bland annat Chiswick House, Kensington Gardens och Rousham. (Källa: Plumptre, G. (1993) sid. 36-37.)

²¹ Plumptre, G. (1993) sid. 37.

tralaxeln som utgick från huset i parkanläggningen, och Eleven Acre Lake väster om Octagon Lake²². Bridgeman var även den som introducerade den för landskapsparken så viktiga ha-ha:n på Stowe, som satte gränser mot omgivande landskap utan att synas på håll²³. Ha-ha:ns konstruktion gick ut på ett nedsänkt dike med en stödmur på ena sida, i syfte att avgränsa trädgård mot omgivande landskap utan en synlig gräns²⁴. Ha-ha:n möjliggjorde därmed att boskap kunde ströva tillsynes fritt men ändå inte komma in i själva trädgården²⁵. Trädgårdsbesökarnas blick stördes ej heller av ett avgränsande staket eller liknande eftersom ha-ha:n utgjorde en osynlig gräns²⁶.

William Kent²⁷ arbetade på Stowe, med början på 1730-talet. Han skapade många tempel, bland annat Temple of British Worthies (1735), som är ett monument med byster av personer Lord Cobham beundrade, till exempel Shakespeare och Newton. Temple of British Worthies återfinns i den delen av Stowe som kallas Elysian Fields, också skapad av Kent. Elysian Fields består av en dalgång med en flod som delar landskapet omgiven av böljande vegetation. På ena sidan vattnet står Temple of British Worthies, och på andra sidan står ett av Kents andra tempel, Temple of Ancient Virtue (1736) (se foto på försättsbladet), som innehåller statyer av bland annat Sokrates och Homeros.²⁸ Längst norrut i Elysian Fields finns en grotta (se Foto 1) som skulle kunna symbolisera en portal till underjorden, då grottor förr användes för begravningar²⁹. Grottan är en del i den så viktiga ikonografin i Elysian Fields, och landskapsparken i sig, vilken är grundläggande för hur platsen upplevs. Tanken var att man skulle uppleva parken i rörelse och då associera till det mörka som grottan symboliserar, och sedan se upp till de upplysta och betydelsefulla personer som avbildades i Temple of British Worthies och Temple of Ancient Virtue³⁰.

1738 byggdes Palladian Bridge av James Gibbs (1682-1754) i östra hörnet av Octagon Lake, som dessutom fick en ny design med informellt rundade kanter³¹. Norr om Palladian Bridge finns Hawkwell Field som utvecklades runt 1740³². Gibbs uppförde här två monument, Queen's Temple och Gothic Temple. 1741 blev Lancelot "Capability" Brown huvudträdgårdsmästare under Cobhams regi, och stannade tio år på Stowe. Bland annat Grecian Valley härstammar från denna tid.³³ Runt 25 hektar mark i den nordöstra delen av Stowe adderades och inkorporerades i trädgården och kallades Grecian Valley³⁴.

²² Plumptre, G. (1993) sid. 37.

²³ Taylor, P. (2006) *The Oxford Companion to the Garden* New York: Oxford University Press. sid. 454.

²⁴ *Nationalencyklopedin*, ha-ha [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/ha-ha>>, 2012-05-06.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ William Kent (1685-1748), trädgårdsarkitekt och arkitekt. Kents ursprungliga ambition var att arbeta som konstnär och det är därför intressant att se hur Kents måleriska stil inom trädgårdsarkitekturen härstammar från hans konstnärsperiod. Förutom Stowe är Kents största verk inom parkanläggningar Euston Hall (1738) och Rousham (1737-1741). Källa: *Nationalencyklopedin*, William Kent, [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/william-kent>>, 2012-05-18.

²⁸ Taylor, P. (2006) sid. 454.

²⁹ Turner, T. (2005) *Garden History: Philosophy and design 2000 BC-2000 AD*, London: Spon Press. sid. 59-60.

³⁰ Bevington, M. (2011) *Stowe, the people and the place*, London: Scala Publishers Ltd. sid. 11-12.

³¹ Taylor, P. (2006) sid. 454.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Bevington, M. (2011) sid. 36.

Sedan 1989 förvaltas Stowe av The National Trust³⁵. Huset, Stowe House, har idag, till skillnad från på 1700-talet, endast få kopplingar med själva parken³⁶. Huset har utökats gradvis från 1683 till den storslagna omfattning det är idag, och grunden byggdes redan 1677-1683 av sir Richard Temple³⁷. Sedan 1923 är huset en skola och ägs separat från parkanläggningen, alltså inte av The National Trust³⁸.

Foto 1: The Grotto i norra delen av Elysian Fields. Böljande linjer, naturlighet och en intim känsla präglar området. (Foto: Rebecca Averdahl 2012-04-19)

³⁵ Taylor, P. (2006) sid. 454.

³⁶ Ibid.

³⁷ The National Trust (2011) sid. 13.

³⁸ Taylor, P. (2006) sid. 454

STOWES BETYDELSE I TRÄDGÅRDSHISTORIEN: EN UTREDNING

Stowe i utvald litteratur

En fråga som kan tyckas självklar, men som ändå är viktig att ställa för att säkerställa att källmaterialet är relevant, är om Stowe ens nämns i den litteratur som undersökningen behandlar. Om Stowe nämns i en källa är den uppenbarligen tillräckligt betydelsefull för att skriva om, vilket legitimerar resten av uppsatsens undersökningar.

UPPSLAGSVERK	OMNÄMNS STOWE?
<i>Nationalencyklopedin</i> [online]	Ja, uppslagsord "engelsk park" och "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGSVERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Ja, uppslagsord "England" på sid. 169 och "Stowe" på sid. 536-538.
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Ja, uppslagsordet "Stowe" återfinns på sidorna 208, 212, 215 och 223.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år</i> , svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Ja, uppslagsordet "Stowe" återfinns på sidorna 54, 211, 214, 220, 221 och 22.
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Ja, uppslagsordet "Stowe" återfinns på sidan 239.

Tabell I: Undersökning om Stowe nämns i de utvalda källorna. (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

Tabell I visar att alla utvalda källor nämner Stowe. I *Nationalencyklopedin* [online] återfinns Stowe under beskrivningen för "engelsk park"³⁹. För uppslagsordet "Stowe" återges en kort historik om parkens framväxt, och det nämns även att Stowe, genom sin storlek och rika historia, är en av de mest framstående engelska trädgårdsanläggningar⁴⁰.

I boken *The Oxford Companion to Gardens* (1986) omnämns Stowe under uppslagsordet "England"⁴¹. Även "Stowe" finns som ett eget uppslagsord i boken⁴².

³⁹ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁴⁰ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] tillgänglig via < <http://www.ne.se/stowe>>, 2012-05-18.

⁴¹ Stroud, D. (1986) I: *The Oxford companion to Gardens*. Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170. sid. 169.

Anna-Maria Blennow nämner Stowe i kapitlet "Den romantiska trädgården och landskapsträdgården"⁴³. Där återges översiktlig information om parkanläggningen och dess uppkomst. Penelope Hobhouse tar ett liknande grepp i *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004), där Stowe framförallt omnämns i kapitlet "Naturens revolution: den engelska landskapsparken"⁴⁴. I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) nämns kort fakta om Stowe på sidan 239⁴⁵.

Stowes inflytande i Europa

Undersökningen har fokuserat på om Stowe anses betydelsefull ur ett europeiskt perspektiv. Om Stowe verkar ha varit inflytelserik för andra anläggningar i England och Europa, kan Stowe få en betydelse som gör att anläggningen bidragit till att utvecklingen av landskapsparker - och möjligtvis trädgårdsanläggningar i sig - har förts framåt.

UPPSLAGSVERK	STOWES INFLYTANDE I ETT EUROPEISKT TRÄDGÅRDSHISTORISKT PERSPEKTIV
Nationalencyklopedin [online]	Nämns ej på uppslagsordet "engelsk park" och "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGSVERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Nämns ej på uppslagsordet "England". Nämns på uppslagsordet "Stowe" på sidan 537.
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Nämns på sidan 209.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år</i> , svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Nämns ej
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Nämns ej

Tabell II: Undersökning angående Stowes inflytande i ett europeiskt trädgårdshistoriskt perspektiv (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

Nationalencyklopedin [online] tar inte upp Stowes inflytande i Europa på något av de utvalda uppslagsorden. I *The Oxford Companion to Gardens* (1986), på uppslagsordet

⁴² Clarke, G. B. (1986) I: *The Oxford companion to Gardens*. Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press. sid. 536 ff.

⁴³ Blennow, A-M. (2009) sid. 205.

⁴⁴ Hobhouse, P. (2004) sid. 205.

⁴⁵ Jellicoe, G. & S. (1975), *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day*, London: Thames and Hudson Ltd. sid. 239.

"Stowe", beskrivs anläggningen som betydelsefull i ett europeiskt sammanhang, då det i texten nämns att Stowe har varit enormt inflytelserik för hela trädgårdshistorien⁴⁶. På uppslagsordet "England" däremot nämns ingenting om detta. Inte heller *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004) tar rent konkret upp Stowe i relation till trädgårdskonsten i Europa.

Blennow skriver i sin bok *Europas trädgårdar från antiken till nutid* (2009) om Stowe att anläggningen "kom att bli en av århundradets mest beundrade"⁴⁷. I *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004) och *The Landscape of Man: shaping the environment from pre-history to the present day* (1975) nämns inget konkret om Stowes inflytande i Europa.

⁴⁶ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

⁴⁷ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

Betydelsefulla personer som omnämns tillsammans med Stowe

Att se vilka personer som omnämns tillsammans med Stowe är intressant för att försöka utreda vem eller vilka personer som ansetts ha spelat en stor roll i utvecklingen av Stowe.

UPPSLAGSVERK	PERSONER SOM OMNÄMNS I SAMBAND MED STOWE
<i>Nationalencyklopedin</i> [online]	Vid uppslagsordet "engelsk park" nämns Lancelot "Capability" Brown. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, John Vanbrugh, William Kent och Earl Temple.
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGSVERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Vid uppslagsordet "England" nämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, William Kent. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns Lord Cobham, Richard Grenville, Earl Temple, George Grenville, Charles Bridgeman, John Vanbrugh, Gilbert West, William Kent, James Gibbs och Lancelot "Capability" Brown.
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKT-LITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Vid uppslagsordet "Stowe" omnämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, William Kent, John Vanbrugh och James Gibbs.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år</i> , svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Vid uppslagsordet "Stowe" omnämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, William Kent, John Vanbrugh och Lord Cobham.
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Vid uppslagsordet "Stowe" nämns Lord Cobham, Charles Bridgeman, John Vanbrugh, William Kent, Lancelot "Capability" Brown.

Tabell III: Undersökning angående vilka personer som omnämns tillsammans med Stowe (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

Nationalencyklopedin [online] nämner endast Lancelot "Capability" Brown tillsammans med Stowe vid uppslagsordet "engelsk park"⁴⁸. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, John Vanbrugh, William Kent och Earl Temple⁴⁹. I *The Oxford Companion to Gardens* (1986), under uppslagsordet "England", nämns Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman och William Kent⁵⁰. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns Lord Cobham, Richard Grenville, Earl Temple, George Grenville, Charles

⁴⁸ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁴⁹ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

⁵⁰ Stroud, D. (1986) sid. 169.

Bridgeman, John Vanbrugh, Gilbert West, William Kent, James Gibbs, Lancelot "Capability" Brown⁵¹.

Blennow omnämner Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, William Kent, John Vanbrugh och James Gibbs⁵². Hobhouse skriver om Lancelot "Capability" Brown, Charles Bridgeman, William Kent, John Vanbrugh och Lord Cobham⁵³.

The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day, (1975) tar upp Lord Cobham, Charles Bridgeman, John Vanbrugh, William Kent och Lancelot "Capability" Brown⁵⁴.

Stowes olika delar

Eftersom Stowe är en mycket stor anläggning kan det anses relevant att undersöka om vissa delar av Stowe omnämns oftare än andra. Det kan då leda till en diskussion om varför en specifik del, eller flera delar, omnämns oftare. Kanske är den/de delarna innovativa, nyskapande eller helt enkelt mycket representativa för landskapsparker i stort.

UPPSLAGSVERK	SPECIFIK DEL AV ANLÄGGNINGEN SOM NÄMNS
<i>Nationalencyklopedin</i> [online]	Nämns ej på uppslagsorden "engelsk park" och "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGSVERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Nämns ej på uppslagsordet "England". På uppslagsordet "Stowe" nämns Elysian Fields, Hawkwell Field, och Grecian Valley.
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Elysian Fields omnämns på sidan 209.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år, svenska upplagan</i> (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Elysian Fields omnämns på sidorna 211 och 220. Grecian Valley omnämns på sidan 211.
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Elysian Fields på sidan 239.

Tabell IV: Undersökning av vilka delar av Stowe som omnämns (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

⁵¹ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

⁵² Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

⁵³ Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

⁵⁴ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

Nationalencyklopedin [online] tar överhuvudtaget inte upp någon speciell del av Stowe, utan behandlar istället Stowe som helhet⁵⁵. I *The Oxford Companion to Gardens* (1986), vid uppslagsordet "engelsk park" nämns inget om Stowes olika delar. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns däremot Elysian Fields, Hawkwell Field och Grecian Valley⁵⁶. Elysian Fields omnämns tillsammans med William Kent⁵⁷. Platsen beskrivs som en del av Stowe som innehåller "naturliga" vyer, och där raka linjer har undvikits⁵⁸. Hawkwell Field påstås ha utvecklats på tidigt 1740-tal⁵⁹. Grecian Valley sägs ha skapats av Lancelot "Capability" Brown och Lord Cobham, som en vidareutveckling av William Kents idéer om det idealiserade landskapet⁶⁰.

Blennow skriver, i ett kapitel om William Kent och hans tid på Stowe, att det är tydligt vilka ideal som rådde under 1700-talet, och att detta syns i bland annat Elysian Fields⁶¹. Hobhouse skriver om Elysian Fields på två ställen, och Grecian Valley på ett ställe⁶². *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day*, (1975) nämner Elysian Fields, som idyllisk och litterär, skapad av William Kent⁶³. Elysian Fields är alltså den delen av Stowe som behandlas oftast i den utvalda litteraturen.

⁵⁵ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁵⁶ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

⁵⁷ Clarke, G. B. (1986) sid. 537 f.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

⁶² Hobhouse, P. (2004) sid. 211 och 220.

⁶³ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

Tidsperiod

Att undersöka om en speciell tidsperiod omnämns oftare tillsammans med Stowe kan leda till en diskussion kring vilken/vilka perioder som verkar vara viktigast i samband med Stowe. Det i sin tur kan vidareutvecklas till en diskussion kring varför den/de aktuella tidsperioderna skulle vara särskilt betydelsefulla.

UPPSLAGSVERK	VIKTIG TIDSPERIOD FÖR STOWES DEL
<i>Nationalencyklopedin</i> [online]	Vid sökning på uppslagsordet "engelsk park" nämns 1750 i samband med Stowe. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns 1720–35, 1923 och 1989.
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGSVERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Vid sökning på uppslagsordet "England" nämns 1720 och 1741-51. På sökordet "Stowe" nämns 1593, 1680, 1727-32, 1741, 1751, och 1848.
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Nämns ej
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år, svenska upplagan</i> (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Vid sökning på uppslagsordet "Stowe" nämns 1714, 1734 och 1741.
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Vid sökning på uppslagsordet "Stowe" nämns 1715, 1739, 1777, och 1738.

Tabell V: Undersökning angående viktiga tidsperioder i samband med Stowe (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

I *Nationalencyklopedin* [online] står Stowe omnämnt med flera årtal. På uppslagsordet "engelsk park" omnämns Stowe tillsammans med Lancelot "Capability" Browns och årtalet 1750⁶⁴. På uppslagsordet "Stowe" nämns först Charles Bridgemans iblandning i parkens omgestaltung 1720-35, från den geometriska trädgård Stowe ursprungligen var. 1750 nämns tillsammans med Lancelot "Capability" Browns engagemang för att göra Stowe till en landskapspark. 1923 utpekas som det år Stowe House blev en internatskola, och 1989 lyfts fram som det år The National Trust tog över ägandet av Stowe.⁶⁵

The Oxford companion to Gardens (1986) nämner på uppslagsordet "England" 1720 tillsammans med Bridgeman i ett sammanhang som handlar om användningen av ha:an⁶⁶. Även 1741-51 nämns, då i samband med Lancelot "Capability" Brown, och hans tid på Stowe⁶⁷. På uppslagsordet "Stowe" nämns 1593 som det år Templefamiljen kom över marken, 1680 då Cobham rev det gamla huset på ägorna och byggde ett nytt, 1727-32 som den tid då anläggningen expanderade åt väst och dubblerade sin storlek, 1741

⁶⁴ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁶⁵ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

⁶⁶ Stroud, D. (1986) sid. 169.

⁶⁷ Ibid.

då Lancelot "Capability" Brown blev Head Gardener, 1751 då Brown lämnade Stowe, och till sist 1848 som det året Stowe såldes vilket ledde till personlig konkurs för familjen Temple⁶⁸.

Blennow nämner ingen speciell tidsperiod utan skriver om Stowe på ett mer övergripande sätt. Hobhouse nämner 1714 som det år då Lord Cobham började arbeta med Stowe, och då han anställde John Vanbrugh och Charles Bridgeman som fick arbeta under Cobham. 1734 kom William Kent in i bilden och skulle då förbättra det naturliga. 1741-51 var Lancelot "Capability" Brown huvudträdgårdsmästare och gjorde övergripande förändringar.⁶⁹

I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) nämns 1715 tillsammans med Lord Cobham, 1739 tillsammans med en plan av Stowe från samma år, 1777 tillsammans med en litografi, och 1738 tillsammans med Bridgeman och Kents justeringar av den "inre trädgården" innanför ha-ha-gränserna.⁷⁰

⁶⁸ Clarke, G. B. (1986) sid. 536 ff.

⁶⁹ Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

⁷⁰ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

Representativitet för landskapsparken

Om Stowe verkar vara representativ för landskapsparker i stort har här undersökts i den utvalda litteraturen. Om det visar sig att litteraturen anser att Stowe är representativ kan det leda till en diskussion kring varför anläggningen skulle vara representativ i ett större sammanhang.

UPPSLAGSVERK	STOWES REPRESENTATIVITET NÄMNS
Nationalencyklopedin [online]	Ja, på uppslagsordet "engelsk park" och på uppslagsordet "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGS- VERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Nämns ej på uppslagsordet "England". Ja, på uppslagsordet "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTE- RATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Ja, på sidan 209.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år</i> , svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Ja, på sidan 211.
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Ja, på sidan 239.

Tabell VI: Undersökning huruvida Stowes representativitet nämns i de utvalda källorna (Tabell skapad av Rebecca Averdall 2012-05-19).

Nationalencyklopedin [online] utnämner, vid uppslagsordet "engelsk park", Stowe till en av de främsta exempel på landskapsparker som idag existerar⁷¹. På sökning av ordet "Stowe" skriver *Nationalencyklopedin* [online] att "Stowe är en av de främsta trädgårdsanläggningarna i England både genom sin rika historia och genom sin storlek" ⁷². *The Oxford Companion to Gardens* (1986) skriver inget om representativitet i ett större sammanhang på uppslagsordet "England", däremot nämns det på uppslagsordet "Stowe", där det står: "Stowe was transformed into one of the world's outstanding landscape gardens[...]"⁷³.

Blennow skriver om Stowe: "trädgården betraktades som den mest utsökta sammanmältning av trädgård och natur en kunde se i England"⁷⁴. Detta tolkar jag som att Stowe kom att bli en förebild inom trädgårdshistorien. Hobhouse tar upp liberalismen som

⁷¹ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁷² *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

⁷³ Clarke, G. B. (1986) sid. 536.

⁷⁴ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

Stowe skapades att representera, och hon skriver att det är viktigt att känna till de idealen för att kunna förstå parken som helhet⁷⁵. Hobhouse skriver även att "trädgårdarna på 1700-talet hade ofta tydliga band till tidens politik, diktkonst och måleri. Detta vad särskilt uttalat i trädgårdarna vid Stowe [...]"⁷⁶.

I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) står "Stowe [...] were without rival in richness of variety. Just at Versailles expressed absolute monarchy, so Stowe came to express liberal Whig philosophy"⁷⁷. Detta kan tolkas som att Stowe blev ett politiskt ställningstagande, och eftersom det var en tanke med landskapsparkerna så tyder det på att Stowe är representativ för landskapsparker i stort.

⁷⁵ Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

Stowes vikt

Undersökningen är gjord för att studera lite mer ingående vad det är som gör att litteraturen anser att Stowe verkar vara en betydelsefull park.

UPPSLAGSVERK	STOWES VIKTIGHET NÄMNS
<i>Nationalencyklopedin</i> [online]	Ja, på uppslagsorden "engelsk park" och "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISKT UPPSLAGS- VERK	
Stroud, D. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170, samt Clarke, G. B. (1986) I: <i>The Oxford companion to Gardens</i> . Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.	Ja, på uppslagsorden "England" och "Stowe".
TRÄDGÅRDSHISTORISK ÖVERSIKTLITTERATUR	
Blennow, A-M. (2009) <i>Europas trädgårdar från antiken till nutiden</i> , Lund: Signum	Ja, på sidan 209.
Hobhouse, P. (2002) <i>Trädgårdskonstens historia 3000 år</i> , svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.	Nej
Jellicoe, G. & S. (1975), <i>The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day</i> , London: Thames and Hudson Ltd.	Ja, på sidan 239.

Tabell VII: Undersökning huruvida Stowes viktighet nämns i de utvalda källorna (Tabell skapad av Rebecca Averdahl 2012-05-19).

Vid en sökning på ordet "engelsk park" på *Nationalencyklopedin* [online] kallas Stowe, Rousham (en annan landskapspark i England) och Haga i Stockholm för "några av de främsta exemplen" av landskapsparker⁷⁸. Detta tyder på att Stowe är en tillräckligt betydande landskapspark för att få representera landskapsparken i stort. Vid en sökning på ordet "Stowe" står det "Stowe är en av de främsta trädgårdsanläggningarna i England både genom sin rika historia och sin storlek.⁷⁹". Detta skulle kunna tyda på att Stowe anses vara en betydelsefull park för England och förmodligen också i ett större perspektiv.

The Oxford Companion to Gardens (1986) skriver på uppslagsordet "England" att Stowe är i en klass helt för sig, på grund av sitt stora antal tempel och monument, och de moraliska och politiska ideologier som parken skulle representera⁸⁰. På uppslagsordet "Stowe" beskrivs parken som enormt inflytelserik för trädgårdshistorien, och välbesökt⁸¹. Det framhävs även att Stowe visar varje steg av utvecklingen av trädgårdshistorien, från formell till informell trädgård, och att det idealiserade landskapet som blev

⁷⁸ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁷⁹ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

⁸⁰ Stroud, D. (1986) sid.169

⁸¹ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

Stowes sista fas i utvecklingen idag är relativt välbevarat⁸². Stowe omnämns som en av världens med enastående landskapsparker⁸³.

Blennow skriver, som tidigare nämnts, att Stowe blev en av de mest beundrade landskapsparkerna för århundradet⁸⁴. Dessutom skriver hon att "trädgården betraktades som den mest utsökta sammansmältning av konst och natur man kunde se i England"⁸⁵.

I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) nämns det att Stowe stod ohotad vad gäller variation i parken⁸⁶. Detta kan tolkas som att Stowe har en betydande position i trädgårdshistorien.

STOWES BETYDELSE: EN DISKUSSION

Stowe i utvald litteratur

Stowe omnämndes enligt tabell I på sidan 16, i alla studerade källor. Detta legitimerar i sin tur resten av tabellundersökningen eftersom de utvalda källorna visat sig relevanta att arbeta utifrån. Särskilt intressant är det att se att Stowe nämns i *Nationalencyklopedin* [online] under beskrivningen för "engelsk park", eftersom det är ett allmänt uppslagsverk som inte bara behandlar trädgårdshistoria⁸⁷. Detta tyder på att Stowe är en tillräckligt betydelsefull park för att bli utvald att representera landskapsparker i stort. *Nationalencyklopedin* [online] går dock inte djupare in på vad det är som gör Stowe representativ, vilket jag tror beror på att *Nationalencyklopedin* [online] endast redogör en kort sammanfattning av ämnet "engelsk park", och inte har plats att beskriva ämnet mer utförligt.

I boken *The Oxford Companion to Gardens* (1986) omnämns Stowe under uppslagsordet "England", vilket kan tyda på att Stowe är en tillräckligt betydande park att få stå med i det kapitlet, eftersom boken behandlar trädgårdshistoria på ett djupare sätt än vad uppslagsverket *Nationalencyklopedin* [online] gör⁸⁸. *The Oxford Companion to Gardens* (1986) kan dessutom ses mer som en fackbok inom ämnet trädgårdshistoria än *Nationalencyklopedin* [online] som ju är ett allmänt uppslagsverk.

I *Europas trädgårdar från antiken till nutid* (2009), *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004) och *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) återges översiktlig information om Stowe och dess uppkomst⁸⁹. Att Stowe nämns i dessa böcker kan anses göra Stowe till en intressant anläggning att undersöka

⁸² Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

⁸³ Ibid. sid. 536.

⁸⁴ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

⁸⁷ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

⁸⁸ Stroud, D. (1986) sid. 169.

⁸⁹ Blennow, A-M. (2009) sid. 205, Hobhouse, P. (2009) sid. 205 samt Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

vidare eftersom det faktum att Stowe faktiskt omnämns visar att Stowe *har* någon slags betydelse.

Stowes inflytande i Europa

Nationalencyklopedin [online] nämner enligt tabell II på sidan 17, inte något om Stowes roll i Europa. Det kan å ena sidan anses förståeligt, eftersom verket ska tillhandahålla information i form av korta texter och inte har plats för längre utläggningar i ämnet. Å andra sidan, om Stowe hade haft en avgörande roll i Europas trädgårdshistoria skulle detta kanske nämnts, även i den mest kortfattade text. I *The Oxford Companion to Gardens* (1986) på uppslagsordet "Stowe" beskrivs parken som betydelsefull eftersom anläggningen påstås varit inflytelserik för hela trädgårdshistorien⁹⁰. Detta tyder på att Stowe faktiskt har varit inflytelserik för trädgårdshistorien, och det kan vara ett skäl till att anläggningen anses vara viktig att som landskapsarkitekt känna till.

Något förvånande nämns inte Stowes roll i Europa i *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004). Detta kan, enligt mig, tolkas på två sätt. Antingen så nämns det inte på grund av att Hobhouse inte anser att Stowe inte har någon betydande roll i trädgårdshistorien inom Europa, eller så är det underförstått att Stowe är betydande i ett europeiskt perspektiv eftersom anläggningen överhuvudtaget tas upp i boken. *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004) har ett internationellt perspektiv då boken tar upp flera anläggningar utanför Europas gränser, och att Stowe då nämns överhuvudtaget kan tolkas som att Stowe anses betydelsefull för inte bara Europa, utan även i ett internationellt perspektiv. Även i *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) nämns inget konkret om Stowes betydelse i Europa, men det skulle kunna vara på samma sätt som i fallet med *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004).

Blennow nämner rent konkret att Stowe anses betydelsefull för Europa, då hon skriver att anläggningen "kom att bli en av århundradets mest beundrade"⁹¹. Eftersom *Europas trädgårdar från antiken till nutid* (2009) har ett europeiskt grundperspektiv så anser jag att Blennow menar att Stowe varit beundrad och betydelsefull för Europa. Att Stowe skulle varit en beundrad park skulle också kunna innebära att Stowe har varit inflytelserik. Detta är något Barry Smith tog upp under samtalet som genomförts med honom. Smith påpekade att Stowe har varit en inflytelserik parkanläggning för resten av Europa då Stowe anses vara den första landskapsparken⁹². Detta kan anses som en viktig faktor till att Stowe idag verkar ha en stor betydelse inom trädgårdskonsthistorien, eftersom Stowe i sådana fall skulle kunna sägas ha banat väg för landskapsparkernas utveckling.

I *The National Trusts A souvenir guide, Stowe, Buckinghamshire*, (2011) nämns det att Stowe varit inflytelserik för franska trädgårdsentusiaster som besökte Stowe och som sedan förde med sig trädgårdsidealen hem till Frankrike, för att där skapa avbilder till Stowes ära, bland annat Parc Monceau⁹³. Även entusiaster i Ryssland hämtade inspiration från Stowe och skapade landskapsparken Tsarskelo nära St. Petersburg, efter Stowes

⁹⁰ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

⁹¹ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

⁹² Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

⁹³ The National Trust (2011) sid. 11.

principer⁹⁴. Detta styrker Barry Smiths påstående och kan göra Stowe betydelsefull i ett större sammanhang som sträcker sig utanför Storbritanniens gränser. Parc Monceau nämns dessutom i *Stowe, the people and the place* (2011) som en anläggning som frekvent jämförts med Stowe⁹⁵.

Även svenska källor styrker tanken om att Stowe ska ha varit inflytelserik i ett Europeiskt perspektiv. Magnus Olausson skriver i sin avhandling " *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*" (1993) att Stowe var en av de anläggningar i England som intresserade svenska besökare mycket⁹⁶. Olausson nämner att Fredrik Magnus Piper, svensk trädgårdsskapare och arkitekt som sägs ha infört landskapsparken i Sverige efter studier ibland annat England⁹⁷, ska ha gjort mycket utförliga och noggranna beskrivningar och uppmätningar av bland annat Stowe⁹⁸. Dessa beskrivningar verkar ha spelat stor roll för Fredrik Magnus Pipers arbete i Sverige, vilket kan tolkas som att Stowe haft en betydande roll även för Sverige. Fredrik Magnus Piper nämns också i *Stowe, the people and the place* (2011), där det påpekas att Piper inspirerades av engelska trädgårdsanläggningar på 1770-talet, för att sedan inkorporera dessa tankar i svenska förhållanden på bland annat Haga och Drottningholm⁹⁹.

Smiths tankar om Stowes inflytande, The National Trusts litteratur, Magnus Olaussons avhandling och tabellundersökningens resultat tyder på att Stowe har en betydelse som innebär att anläggningen, med sitt inflytande i Europa, skulle kunna anses ha bidragit till utvecklingen av landskapsparker, och möjligtvis kommande trädgårdsanläggningar, i stort.

Enligt *Stowe, the people and the place* (2011) är det dock svårt att studera vidden av Stowes inflytande. Det anses dessutom svårt att skilja Stowes inflytande från andra stora engelska trädgårdar från samma tidsera, som bland annat Stourhead, Chiswick och Claremont. Även mindre trädgårdar nämns, som till exempel Painshill och Woburn Farm. Det påstås dock att ingen annan anläggning från 1700-talet (förutom Kew Gardens) kan mäta sig med Stowes rikedomar vad gäller ikonografin. På Stowe var detta så komplext utvecklat och på en så stor skala att det ofta överskuggade själva landskapets utformning, och istället fick Stowe en tyngdpunkt som låg på den rena arkitekturen. Redan 1724 var Stowe så pass erkänt för sina byggnader och monument att anläggningen kom att få rykte om sig om den finaste trädgårdsanläggningen i England. Imitationer av byggnader och monument gjordes på andra håll i landet, bland annat vid Studley Royal och Castle Howard. I ett europeiskt perspektiv nämns att det är svårt att hitta direkta kopplingar mellan Stowe och andra anläggningar i norra Europa, även om vissa tecken på influenser från Stowe definitivt finns där.¹⁰⁰

⁹⁴ The National Trust (2011) sid. 11.

⁹⁵ Bevington, M. (2011) sid. 87.

⁹⁶ Olausson, M. (1993) *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*, Stockholm: Piper Press. sid. 140.

⁹⁷ *Nationalencyklopedin*, Fredrik Magnus Piper, [online] tillgänglig via < <http://www.ne.se/lang/fredrik-magnus-piper>>, 2012-05-19.

⁹⁸ Olausson, M. (1993), sid. 140.

⁹⁹ Bevington, M. (2011) sid. 87.

¹⁰⁰ Ibid. sid. 80-84.

Betydelsefulla personer som omnämns tillsammans med Stowe

Vid uppslagsordet "engelsk park" på *Nationalencyklopedin* [online] omnämns endast Lancelot "Capability" Brown¹⁰¹. Det kan anses vara intressant ur den synvinkel att någon måste ha valt ut just Brown som den personen som är viktigt att nämnas i samband med Stowe. Varför det blivit så nämns inte, utan det enda som går att få ut av texten är att Lancelot "Capability" Brown har en koppling till Stowe. Vid uppslagsordet "Stowe" nämns desto fler personer¹⁰², likaså är fallet med de andra studerade källorna¹⁰³.

Gemensamt för alla källor i tabell III på sidan 19, är att de nämner Lancelot "Capability" Brown. Alla källor utom *Nationalencyklopedin* [online] (uppslagsord "engelsk park") nämner Lancelot "Capability" Brown, William Kent och Charles Bridgeman. Detta tyder på att dessa personer skulle kunna ha haft störst betydelse för Stowes utveckling. Denna slutsats backas upp av Barry Smith, som säger att både arkitekturen och historiken bakom Stowe är viktig, men speciellt de personer som arbetat med anläggningen¹⁰⁴. Det är, som tabell III visar, många som är kopplade till Stowe och som haft inflytande över hur parken skulle komma att se ut, och detta verkar tyda på att Stowe är betydelsefull eftersom många av de stora namnen inom trädgårdshistorien har arbetat här. Det skulle kunna vara så att de nämnda personerna har gjort stora avtryck i Stowes historia, och därmed kanske också i trädgårdshistorien, och därför är det relevant att skriva om dem. Det verkar dock svårt att bestämma ett fåtal personer som haft stor betydelse för Stowes utveckling.

En annan aspekt som kan anses intressant i sammanhanget är att Stowe, enligt Dixon Hunt och Willis, är väldokumenterad¹⁰⁵. Det finns alltså mycket information om hur anläggningen utvecklats under tidens gång. Studier av parkens framväxt under olika personers inflytande möjliggörs då, och detta kan leda till en bättre förståelse för hur de olika personerna arbetade.

Stowes olika delar

Nationalencyklopedin [online] tar, vid sökning på orden "engelsk park" och "Stowe", inte upp någon speciell del av Stowe, utan behandlar istället Stowe som helhet¹⁰⁶, vilket kan ses som förståeligt då den sortens litteratur endast behandlar Stowe på ett mycket översiktligt plan. Ett annat sätt att se på saken är att hade någon speciell del av Stowe ansetts extra viktig hade den kanske blivit omskriven. I *The Oxford Companion to Gardens* (1986) omnämns Elysian Fields, Hawkwell Field och Grecian Valley vid uppslagsordet

¹⁰¹ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

¹⁰² *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

¹⁰³ Clarke, G. B. (1986) sid. 537, Stroud, D. (1986) sid. 169, Blennow, A-M. (2009) sid.209, Hobhouse, P. (2004) sid. 211 samt Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

¹⁰⁴ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹⁰⁵ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 28.

¹⁰⁶ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09 och *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

"Stowe"¹⁰⁷. Elysian Fields beskrivs som en del av Stowe där raka linjer undvikits, med många naturliga inslag.¹⁰⁸ Hawkwell Field ska enligt texten ha utvecklats på tidigt 1740-tal¹⁰⁹, och Grecian Valley ska ha kommit till av Lancelot "Capability" Brown och Lord Cobham, som en vidareutveckling av William Kents ide om det idealiserade landskapet¹¹⁰. Hobhouse nämner Grecian Valley en gång¹¹¹, och Elysian Fields två gånger¹¹². Blennow nämner Elysian Fields i ett kapitel om William Kent och hans tid på Stowe¹¹³. Blennow skriver att det på Stowe är tydligt vilka ideal som rådde under 1700-talet, och att det syns ibland annat Elysian Fields. Enligt tabell IV på sidan 20, är alltså Elysian Fields den del av Stowe som oftast nämns.

Elysian Fields tas även upp i John Dixon Hunt och Peter Willis *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820* (1975). Poeten och författaren Alexander Pope citeras i tidigare nämnda bok med texten *An Epistle to Lord Burlington* (1731). Pope skriver bland annat: "[...]in all, let Nature never be forgot. Consult the Genius of the Place in all[...]"¹¹⁴. Pope menade med detta att en skall se till platsens egen själ, *genius loci*, och arbeta utifrån dess förutsättningar¹¹⁵. Dixon Hunt och Willis påpekar att landskapsparkerna skulle väcka associationer hos besökarna, och på Stowe var detta väl utvecklat under en period¹¹⁶. Den fria naturen som symbol för mänsklig frihet var redan från början något som kopplades till landskapsparken. men frihet var dock endast en del av en komplex serie idéer som anläggningar som Stowe skulle komma att representera¹¹⁷. Landskapet var tänkt att väcka en rad associationer och tankemönster hos besökarna, och Dixon Hunt och Willis lyfter fram Elysian Fields som ett bra exempel på detta¹¹⁸. Elysian Fields innehåller bland annat The Temple of Ancient Virtue, med statyer av betydelsefulla grekiska lagstiftare, generaler, filosofer och poeter och The Temple of Modern Virtue (som idag inte finns kvar, förf. anm.)¹¹⁹. Dessa skulle få besökarna att jämföra forna dygder med dess moderna motsvarighet, där The Temple of Modern Virtue representerade lord Cobhams kritik mot den rådande politiken som sir Robert Walpole förde¹²⁰. Hobhouse förklarar detta närmre när hon skriver att templet innehöll en huvudlös staty¹²¹. Genom bland annat tempel och byster av betydelsefulla personer skulle besökarnas tankar ledas i den riktning som trädgårdsarkitekterna och ägaren till Stowe ville¹²².

John Dixon Hunt nämner även Elysian Fields i sin bok *Greater Perfections: the Practice of Garden Theory* (2000). Dixon Hunt skriver att Elysian Fields hela tiden upplevs i en ändlös förändring, eftersom besökaren hela tiden rör sig genom landskapet, vilket också var grundtanken. Såvida den som besöker platsen inte fotograferar en särskilt vacker vy,

¹⁰⁷ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

¹⁰⁸ Clarke, G. B. (1986) sid. 537 f.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Hobhouse, P. (2004) sid. 220

¹¹² Ibid. sid. 211 och 220

¹¹³ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

¹¹⁴ Pope, A. (1731) i Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid.212

¹¹⁵ Hobhouse, P. (2004) sid. 212

¹¹⁶ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 33 f.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Hobhouse, P. (2004) sid. 211

¹²² Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 33.

eller fixerar blicken på ett bestämt objekt, så strömmar olika intryck över besökaren hela tiden. Det innebär att det i princip är omöjligt att fånga alla intryck samtidigt när Elysian Fields ska representeras utåt. Dixon Hunt menar att för att till fullo förstå de politiska och moraliska åsikterna krävs det att besökaren registrerar minst två vyer samtidigt, till exempel den över Temple of British Worthies, på ena sidan vattnet, och Temple of Ancient Virtue på den andra sidan.¹²³

Även Barry Smith påpekar att Elysian Fields är en viktig del av Stowe på grund av hur platsen uppfattas rent känslomässigt¹²⁴. Upplevelsevärde är en faktor som lyfts fram av Barry Smith när han nämner det känslomässiga perspektivet, med andra ord den rena upplevelsen av Stowe, med olika sinnesintryck och personliga erfarenheter. Enligt studerade källor verkar alltså Elysian Fields vara en viktig del av Stowe då platsen anses vara en mycket representativ del av Stowe och de ideal som landskapsparkerna skulle representera. Barry Smiths åsikter tyder dessutom på att det inte bara är historiken kring Elysian Fields som är betydelsefull för eftervärlden¹²⁵.

En annan del av Stowe som tas upp i tabell IV är Grecian Valley. Barry Smith menar att Grecian Valley är en viktig del av Stowe ur ett trädgårdsdesignerperspektiv, då den delen av Stowe är mycket typisk för Lancelot "Capability" Browns verk på senare 1700-tal¹²⁶. Grecian Valley påstås ha anlagts under både William Kent och Lancelot "Capability" Browns inflytande, men detta dementeras av Magnus Olausson i *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid* (1993). Olausson skriver att Dorothy Strouds text om 1700-talets England i *The Oxford Companion to Gardens* (1986), där Stroud påstår att Kent har samband med Grecian Valley, inte får stöd av andra forskare, och därmed kan teorin om att Kent skulle arbetat med Grecian Valley dementeras¹²⁷.

Barry Smith nämner vidare att om han, ur The National Trusts synvinkel, får välja en enda plats på Stowe att rekommendera en besökare så är det Ruin on the Cascade, som skiljer Octagon Lake och Eleven Acre Lake åt.¹²⁸ Smith anser att Ruin on the Cascade summerar Stowe på ett bra sätt, alla sinnen används, precis som det ursprungligen var tänkt. Det är dessutom en typisk vy av Stowe, som förändras med vädret. Smith menar att platsen är vindutsatt vid blåst och regn vilket ger en intressant känsla av utsatthet då man står mitt emellan de två sjöarna. Vid bättre väder är det en perfekt plats för vackra vyer och kontempleration, vilket inger en fridfull känsla.¹²⁹ Ingen nämnvärd information om Ruin on the Cascade återfinns i den utvalda litteraturen för uppsatsen utan det är en egen iakttagelse Smith gjort och slutsatser han har dragit av lång erfarenhet. I bedömningen av Stowes betydelse kan Smiths erfarenhet utgöra en viktig faktor, eftersom han är mycket insatt i grundidéerna med anläggningen, och dess olika delar. Smith har dessutom en personlig upplevelse av Stowe efter alla de år han arbetat på Stowe, vilket kan göra att han kan anses vara partisk i sin bedömning av Stowe. Risken finns att han försöker framhäva Stowe framför andra parker på grund av Smith personliga intresse för

¹²³ Dixon Hunt, J. (2000) *Greater Perfections: the Practice of Garden Theory*, London: Thames & Hudson Ltd. sid. 134.

¹²⁴ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Olausson, M. (1993) sid. 67.

¹²⁸ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹²⁹ Ibid.

Stowe. Eftersom Smiths bedömning av Elysian Fields dock överensstämmer med den studerade litteraturen, leder det till att Smiths tankar om Elysian Fields känns trovärdig.

Tidsperiod

I *Nationalencyklopedin* [online] på uppslagsordet "engelsk park" står detta: "Några av de främsta exemplen på engelska parker är Rousham nära Oxford (anlagd av William Kent ca 1740), Stowe i Buckinghamshire (Lancelot "Capability" Brown, ca 1750), och Haga i Stockholm (Fredrik Magnus Piper, ca 1785)¹³⁰". Texten skulle, för den som inte är speciellt insatt i landskapsparker och dess historik, kunna tolkas som att det är Lancelot "Capability" Brown som skapade Stowe. Denna slutsats drar jag efter det sätt som Rousham omnämns på, där det uttryckligen står att anläggningen var skapad av William Kent. På samma sätt är alltså Stowe omnämnt, med endast Lancelot "Capability" Brown som den enda personen knuten till Stowe. Detta anser jag lite problematiskt eftersom det var många stora namn inblandade i utvecklingen av Stowe, inte bara Lancelot "Capability" Brown. Vid en sökning på ordet "Stowe" omnämns 1720-35 som den tid Bridgeman arbetade med omgestaltning av parken. 1750 omnämns med Lancelot "Capability" Brown och hans engagemang för att göra Stowe till en landskapspark. Även 1923 och 1989 tas upp, det förstnämnda som det år då Stowe House blev en internatskola, och det sistnämnda som året då The National Trust tog över ägandet av Stowe.¹³¹

Även *The Oxford companion to Gardens* (1986) nämner, vid en sökning på ordet "England" 1741-51 i samband med Lancelot "Capability" Brown, och hans tid på Stowe¹³². En del andra årtal nämns för sökning på ordet "Stowe", se tabell V på sidan 22. Bland annat utvecklas informationen kring Lancelot "Capability" Brown och det nämns mer om att 1741-51 var de åren han var Head Gardener på Stowe¹³³.

Blennow skriver inget om Stowe i samband med en speciell tidsperiod. Det gör däremot Hobhouse, som tar upp 1714 som det år Lord Cobham började arbeta med Stowe. Hobhouse nämner också 1734, det år då William Kent kom in i bilden och skulle förbättra det naturliga. Även 1741-51 nämns, då Lancelot "Capability" Brown var Head Gardener och gjorde övergripande förändringar i parken.¹³⁴ I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) är de nämnda årtalen mestadels kopplade till bilder och planer i boken, och inte så mycket kopplade till vad som hände på Stowe de aktuella åren. Det som nämns är 1738, det år då Bridgeman och Kents justerade den "inre trädgården" innanför ha-ha-gränserna¹³⁵.

Tiden då Lancelot "Capability" Brown arbetade på Stowe är den som omnämns mest i tabellsammanställningen (tabell V). Detta är intressant då undersökningen angående betydelsefulla personer i samband med Stowe visade att Brown även är den person som omnämns mest i den tabellsammanställningen (tabell III, sidan 19). All studerad litteratur kopplar årtalen till speciella personers arbete på Stowe, vilket kan anses intressant eftersom de personerna då förmodligen anses betydelsefulla för parkens utveckling.

¹³⁰ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

¹³¹ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

¹³² Stroud, D. (1986) sid.169.

¹³³ Clarke, G. B. (1986) sid. 536 ff.

¹³⁴ Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

¹³⁵ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

Vid frågan om vad Barry Smith anser som en viktig tidsperiod i samband med Stowe, väljer han att inte gå in på någon speciell persons arbete på Stowe, som studerad litteratur gjort. Smith nämner istället att en viktig aspekt är att Stowe utvecklades samtidigt som det brittiska imperiet utvecklades, och pekar därmed på den politiska aspekten som Stowe skulle representera.¹³⁶

Representativitet för landskapsparken

Nationalencyklopedin [online] pekar ut Stowe som representativ för landskapsparken både vid sökningar på orden "engelsk park" och "Stowe"¹³⁷. Både att Stowe omnämns som en av de främsta exempel på landskapsparker, och att Stowe utpekas till en av de främsta trädgårdsanläggningarna i England, tyder på att Stowe är mycket tidstypisk och representativ för landskapsparker i stort. Eftersom Stowe utpekas som en av de främsta landskapsparker vid en sökning på ordet "engelsk park", tyder det på att Stowe är tillräckligt representativ för hela landskapsparkens tidsperiod, då anläggningen får stå som exempel för begreppet "engelsk park". Detta skulle kunna tolkas som att Stowe har en stor betydelse, inte bara för landskapsparker utan för trädgårdsanläggningar i helhet England. Om Stowe får en så stor betydelse på en högre nivå inom trädgårdsanläggningar, och inte bara för kategorin landskapsparker, borde Stowe rimligtvis även alltså vara representativ för landskapsparker. *The Oxford Companion to Gardens* (1986) skriver däremot inte någonstans att Stowe är tidstypisk. Det kan här anses som att *Nationalencyklopedins* [online] text väger tyngre eftersom det är ett mycket allmänt uppslagsverk som vänder sig till allmänheten på ett annat sätt än vad *The Oxford Companion to Gardens* (1986) gör.

Blennow gör ett tydligt ställningstagande när hon skriver att Stowe "betraktades som den mest utsökta sammansmältning av trädgård och natur en kunde se i England"¹³⁸. Detta kan jämföras med Hobhouse *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004), som har ett internationellt perspektiv på trädgårdshistorien. Hobhouse tar där upp liberalismen som Stowe skapades att representera, och hon skriver att det är viktigt att känna till de idealen för att kunna förstå parken som helhet¹³⁹. Hobhouse skriver att idealen tydligt framkom vid Stowe, och på detta sätt sätter Hobhouse Stowe som ett exempel för 1700-talets ideal inom trädgårdskonsten. Hobhouse gör därmed Stowe till det främsta exemplet på en anläggning där 1700-talets tankar om landskapsparkens syften visas upp. Detta kan tolkas som att även hon lyfter fram Stowe som en väldigt tidstypisk och representativ anläggning för landskapsparker i stort. Även i *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) påpekas att Stowe var utan konkurrens vad gäller variation i anläggningen, och att Stowe visar på liberalismen som var så viktig för landskapsparken¹⁴⁰. Det skulle kunna tyda på att Stowe är representativ även genom ett politiskt ställningstagande, vilket ju var en av grundidéerna med landskapsparkerna.

¹³⁶ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹³⁷ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09 och *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

¹³⁸ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

¹³⁹ Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

¹⁴⁰ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239

I samtal med Barry Smith framkom det att en av huvudanledningarna till att Smith anser att Stowe är betydelsefull är just på grund av sin representativitet för landskapsparker i stort. Smith tar som en viktig faktor upp att Temple-familjen som ägt Stowe gick i personlig konkurs 1848, vilket gjorde att utvecklingen av parken stannade av. Andra landskapsparker i England fortsatte att utvecklas, nya arter av träd och buskar infördes och andra ideal tog vid, som gjorde att parkerna ändrade karaktär. Detta skedde inte på samma sätt på Stowe. Pengarna fanns inte, vilket Smith idag säger sig tacksam över. Smith säger om Stowe att "it is the purest 1800th century garden", vilket gör anläggningen väldigt värdefull eftersom den har samma grundkaraktär som på 1700-talet.¹⁴¹ Detta tas upp även i *Stowe, the people and the place* (2011), där det faktum att Stowe House omvandlades till en skola istället för att hamna i privat ägo, lyfts fram som något mycket positivt för parkens framtid. Detta anses vara en stor fördel då det möjliggjorde att Stowe fortsatte förvaltas som den park det var istället för att anläggningen skulle utvecklas mer.¹⁴² Detta överensstämmer mycket väl med Barry Smiths åsikter.

The National Trusts souvenirguide till Stowe tar upp att Stowe var den mest magnifika landskapsparken i Storbritannien under 1700-talet, och att den till och med kunde konkurrera med de kungliga trädgårdarna i resten av Europa¹⁴³. Även det faktum att Stowe fortfarande har samma karaktär som på 1700-talet lyfts fram som något väldigt viktigt¹⁴⁴.

I *Stowe, the people and the place* (2011) står att det fanns en mening bakom de stora trädgårdarna från förr, och att ingen annan park visar detta så tydligt och detaljerat som Stowe. Som jämförelse nämns Tivoli och flera trädgårdar i renässansens Italien¹⁴⁵. Att The National Trust själva utser Stowe till den mest storslagna landskapsparken under 1700-talet kan anses vara jäv eftersom The National Trust kanske försöker framhäva Stowes betydelse eftersom det är de som äger och förvaltar parken idag. Det verkar dock som att litteraturen som studerats säger samma sak som The National Trust och detta gör att det The National Trust säger känns trovärdigt.

Även John Dixon Hunt och Peter Willis verkar kalla Stowe för tidstypisk när de skriver i *The Genius of the Place* (1975) att Stowe var Storbritanniens mest imponerande parkanläggning under 1700-talet¹⁴⁶. Stowe har alltså enligt nämnda författare en rad viktiga attribut som gör anläggningen till ett typexempel på en landskapspark. Att Stowe fastställs som tidstypisk kan göra att anläggningen blir betydelsefull att känna till som landskapsarkitekt, eftersom de grundläggande tankarna och idealen från 1700-talet så tydligt förs fram.

Stowes vikt

¹⁴¹ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹⁴² Bevington, M. (2011) sid. 88 f.

¹⁴³ The National Trust (2011) sid. 2.

¹⁴⁴ Ibid. sid. 3.

¹⁴⁵ Bevington, M. (2011) sid. 6.

¹⁴⁶ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 26.

Nationalencyklopedin [online] kallar, vid en sökning på ordet "engelsk park", Stowe för ett av de främsta exempel på landskapsparker¹⁴⁷. Även vid sökning på ordet "Stowe" nämns Stowe som en av Englands främsta trädgårdsanläggningar, på grund av sin storlek och sin djupa historik¹⁴⁸. Att Stowe lyfts fram som exempel skulle kunna tyda på att Stowe anses vara betydelsefull för England, för landskapsparker i stort, och förmodligen också i trädgårdshistoriens helhet.

The Oxford Companion to Gardens (1986) tar upp Stowes stora antal tempel och monument, och skriver att det sätter Stowe i en klass helt för sig¹⁴⁹. Även de moraliska och politiska ideologier som parken skulle representera behandlas i boken¹⁵⁰. Att Stowe dessutom beskrivs som enormt inflytelserik för trädgårdshistorien tyder på att Stowe faktiskt *har* en betydande roll i trädgårdshistorien, då det nämns att varje steg av trädgårdsrevolutionen från formell till informell kan följas på Stowe¹⁵¹. Även John Dixon Hunt och Peter Willis tar i boken *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820* (1975) upp de många ornament som fanns, när de skriver att det bland annat är dem som gör anläggningen till den viktigaste för tidsperioden¹⁵². John Dixon Hunt och Peter Willis framhåller dessutom i *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820* (1975) att Stowe var den mest storslagna och beundrade anläggningen i Storbritannien under tidigt 1700-tal och ungefär 50 år framåt¹⁵³. Stowe är enligt Dixon Hunt och Willis ett lysande exempel på hur människan skulle samarbeta med naturen, med sina öppna och slutna områden, sina olika former av vatten i landskapet och med sina spännande byggnader¹⁵⁴.

Blennow nämner att Stowe är en av de mest beundrade landskapsparkerna för århundradet¹⁵⁵. Blennows påstående stämmer väl in med vad de andra studerade källorna säger angående Stowes betydelse.

I *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day* (1975) nämns Stowes betydelse i trädgårdshistorien genom att anläggningen påstås ha stått ohotad vad gäller variation¹⁵⁶. Stowe verkar alltså ha varit en anläggning med en viss status, eftersom det fanns möjlighet att utveckla parken på en så omfattande skala. Detta kan knytas samman med *The Oxford Companion to Gardens* (1986) påstående om att Stowe var i en klass för sig, vad gäller tempel och monument¹⁵⁷. Stowe kan alltså vara betydelsefull att som landskapsarkitekt känna till då anläggningen verkar ha fått en hög ställning inom trädgårdshistorien.

Enligt Dixon Hunt och Willis är Stowe mycket väldokumenterad, vilket gör anläggningen till en ovärderlig källa för studier av landskapsparkens framväxt och dess utveckling¹⁵⁸. En stor fördel med Stowe är, som författarna skriver, att mycket information om anlägg-

¹⁴⁷ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

¹⁴⁸ *Nationalencyklopedin*, Stowe [online] 2012-05-18.

¹⁴⁹ Stroud, D. (1986) sid.169.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Clarke, G. B. (1986) sid. 537.

¹⁵² Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 26.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid. sid. 28.

¹⁵⁵ Blennow, A-M. (2009) sid. 209.

¹⁵⁶ Jellicoe, G. & S. (1975) sid. 239.

¹⁵⁷ Stroud, D. (1986) sid.169.

¹⁵⁸ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 28.

ningen finns dokumenterat och samlat, vilket gör det enkelt att studera fenomenet landskapspark, eftersom Stowe enligt resultatet i uppsatsen verkar vara representativ för landskapsparker i stort, och koppla det till utvecklingen av landskapsparker i Europa. Det bevarade källmaterialet verkar vara en av anledningarna till att Stowe är en väldigt betydelsefull anläggning. George Plumptre skriver, i en bildtext, till sin bok *The Garden Makers: The Great Tradition of Garden Design from 1600 to the Present Day*: (1993) "Stowe, where successive work by Bridgeman, Vanbrugh, Kent and Brown make it the most significant eighteenth-century landscape"¹⁵⁹. För att sedan koppla detta till vad Dixon Hunt & Willis nämner angående dokumentationen av Stowe, kan Plumptres citat tolkas som att han indirekt lyfter fram den dokumentation som finns, eftersom han nämner att Stowe har vuxit fram successivt under inflytande av olika trädgårdsarkitekter. Stowes utveckling verkar kunna följas lätt utifrån de olika personernas iblandning i gestaltningen. Därmed verkar idealen och tankarna som fanns under de olika tidsperioderna studeras och tydliggöras. Även ur The National Trusts egen synvinkel, i *A souvenir guide, Stowe, Buckinghamshire* (2011) lyfts det fram att besökaren på Stowe, bättre än i någon annan park, kan följa landskapsparkens utveckling under 1700-talet från formalitet till frihet¹⁶⁰.

I *Stowe, the people and the place* (2011) påpekas att Stowe dessutom var den första trädgårdsanläggningen i England som förärades med en guidebok¹⁶¹. Detta ökade Stowes publicitet och publika intresse¹⁶².

AVSLUTNING

Reflektioner

Målsättningen med uppsatsen är att resonera kring och visa på hur Stowe beskrivs. Detta har framkommit i olika typer av källor, både litterära och en muntlig. Valet av litteratur har visat sig relevant för uppsatsens mål, så även den genomförda intervjun.

Att Stowe faktiskt *har* en stor betydelse i trädgårdshistorien har tydligt framkommit genom de utvalda källorna. Stowes inflytande i trädgårdshistorien lyfts fram av både Barry Smith, som säger att Stowe anses vara den första landskapsparken, och The National Trust själva, i sin souvenirguide om Stowe, där det nämns att bland annat Ryssland hämtade inspiration till sina parker från Stowe¹⁶³. Det skulle kunna sägas att Stowe har en stor betydelse idag eftersom parkanläggningen verkar ha *banat väg* för landskapsparkernas utveckling, inte bara i Storbritannien utan även i ett europeiskt perspektiv.

¹⁵⁹ Plumptre, G. (1993) sid. 55.

¹⁶⁰ The National Trust (2011) sid. 5.

¹⁶¹ Bevington, M. (2001) sid. 80.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19 och The National Trust (2011) sid. 11.

En annan aspekt, som lyfts fram av John Dixon Hunt och Peter Willis, är att Stowe är väldokumenterad¹⁶⁴. Fler studerade källor styrker vikten av detta faktum¹⁶⁵. Det gör Stowe till en viktig källa för att kunna *följa* landskapsparkernas framväxt och utveckling. Detta gör att idealen och tankarna om trädgårdsskapande som fanns under 1700-talet kan följas och studeras. Dokumentationen möjliggör studier av fenomenet landskapspark och det kan dessutom kopplas till utvecklingen av trädgårdsanläggningar som följde i resten av Europa.

Lancelot "Capability" Brown omnämns ofta i källorna, både i tabell III på sidan 19, och av exempelvis John Dixon Hunt och Peter Willis. Ett resultat som kan lyftas fram är att Brown är den enda som nämns i samband med Stowe vid sökningen på ordet "engelsk park" på *Nationalencyklopedins* [online] hemsida¹⁶⁶. Detta tyder på att Lancelot "Capability" Brown verkar vara en tillräckligt viktig person i sammanhanget för att ensam få representera Stowe. Även Barry Smith lyfter personerna bakom Stowe som en viktig faktor till att Stowe är en betydelsefull parkanläggning idag¹⁶⁷. Många *stora namn inom trädgårdshistorien* har arbetat på Stowe och detta kan i sig göra att Stowe blir en betydelsefull anläggning att som landskapsarkitektstudent fördjupa sig i, eftersom man kan följa vissa personers arbete och deras olika avtryck i trädgårdshistorien.

Den del av Stowe som är mest omnämnd i litteraturen som undersökts i uppsatsen är Elysian Fields. Även andra källor tar upp Elysian Fields, bland annat Barry Smith¹⁶⁸. Elysian Fields verkar vara en mycket representativ del av Stowe, inte bara ur ett trädgårdshistoriskt perspektiv utan även ur ett upplevelsemässigt perspektiv. Det är lätt att tänka att historiken kring Stowe är det enda som är av värde idag, speciellt som landskapsarkitektstudent vid studier av ämnet trädgårdshistoria, men det är viktigt att inte glömma bort de *upplevelsevärden* som finns idag och hur människor uppfattar Stowe idag. Detta nämner Barry Smith när han rekommenderar besökare att titta på en annan punkt i parken, Ruin on the Cascade, eftersom Smith menar att alla sinnen används och det är en typisk vy av Stowe¹⁶⁹. Stowe används som rekreationspark av människor som är intresserade av olika saker. En del vill veta mer om hur Stowe skapades, andra vill ha en utmanande plats för sin löprunda, medan andra bara vill ta en långpromenad med sin hund i en vacker naturskön miljö. Det är viktigt att inte glömma bort den vardagliga användningen av Stowe. Det är den användningen som gör parken levande året runt.

Stowe verkar, enligt studerade källor, vara en mycket *tidstypisk* park. De politiska aspekterna är förstås viktiga, Stowe kom att representera många av de ideal och tankar som fanns inom trädgårdskonsten på 1700-talet. Både Blennow och Hobhouse sätter Stowe som ett av de främsta exempel på landskapsparker, både i England och i ett större perspektiv¹⁷⁰. Stowe får alltså representera landskapsparker i stort. Detta nämner även Barry Smith, då han anser att en av huvudanledningarna till att Stowe är intressant är på grund av att parken är så tidstypisk¹⁷¹. Smith tar upp det faktum att Stowe inte utveck-

¹⁶⁴ Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 28.

¹⁶⁵ Plumptre, G. (1993) sid. 55.

¹⁶⁶ *Nationalencyklopedin*, Engelsk park, [online] 2012-04-09.

¹⁶⁷ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Blennow, A-M. (2009) sid. 209, och
Hobhouse, P. (2004) sid. 211.

¹⁷¹ Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

lats på samma sätt som andra landskapsparker som en viktig faktor i att Stowe är värt att bevara och skydda idag. Det kan tyckas att Smith uttrycker saken på ett bra sätt när han säger: "it is the purest 1800th century garden"¹⁷². Även The National Trust, och John Dixon Hunt och Peter Willis, pekar ut Stowe som den mest magnifika landskapsparken i Storbritannien under 1700-talet¹⁷³. *The Oxford Companion to Gardens* (1986) skriver att Stowe är i en klass för sig, på grund av det stora antal tempel och monument som fanns under parkens glansdagar¹⁷⁴. Stowe verkar alltså vara mycket tidstypisk och det gör att parkanläggningen är viktig att lära sig mer om. Stowe skulle kunna representera landskapsparker i stort.

Som landskapsarkitekt har det betydelse att känna till trädgårdshistorien, och Stowe skulle kunna, enligt resultatet i denna uppsats, vara representativ för landskapsparkernas tidsperiod på 1700-talet. Stowe verkar vara ett bra typexempel för studier av landskapsparker och kan därför utgöra en parkanläggning som är intressant för landskapsarkitekter att studera.

Målet med uppsatsen, att visa på hur Stowe beskrivs i olika kategorier av litteratur och resonera kring det, har lett till en ökad personlig förståelse kring varför Stowe anses vara en viktig anläggning för landskapsarkitektstudenter att känna till. Det är svårt att svara på exakt vad det är som gör att just Stowe har fått den betydelse som anläggningen idag har, men resultatet i uppsatsen kan leda till en fördjupad diskussion kring ämnet. Resultatet, denna uppsats, kan med andra ord användas som diskussionsunderlag för fortsatta frågeställningar inom ämnet. En större personlig förståelse för Stowe har dessutom åstadkommit, inte minst genom platsbesöket i april 2012 eftersom jag kunde ta till mig det jag läst om på ett djupare plan, men också genom att studera olika typer av litteratur och hur de väljer att framställa Stowe. Källkritiska jämförelser mellan de olika källorna har lett till en förståelse för *hur* olika sorters litteratur skriver om samma ämne.

Förslag till fortsatt forskning

Ett möjligt grepp att ta vid vidare forskning är att jämföra litteratur och källor om Stowe och någon annan landskapspark för att se vad de respektive källorna säger om just Stowes betydelse i jämförelse med andra landskapsparker. Förslagsvis är att då studera två parker som båda förvaltas av The National Trust för att undersöka hur de framställs från The National Trusts sida. En annan aspekt är att studera en park från England respektive en park från förslagsvis Frankrike, för att se hur resultatet blir av hur parkerna framställs när det handlar om två olika länder med olika förutsättningar och ideal. Verkar båda parkerna i olika länder lika betydelsefulla?

En annan utgångspunkt rör dokumentationen som finns angående Stowe. Utvecklingen av Stowe verkar kunna följas och studeras av forskare eftersom det finns så mycket dokumenterat om Stowe. Detta skulle kunna jämföras med andra anläggningar av samma typ för att undersöka om det är lättare att studera historien via dokumentationen som finns om Stowe än via någon annan park.

¹⁷² Smith, Barry, muntligen, 2012-04-19.

¹⁷³ The National Trust (2011) sid. 2 och
Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) sid. 26.

¹⁷⁴ Stroud, D. (1986) sid. 169.

Det skulle också kunna forskas mer i vem som anses vara den viktigaste/de viktigaste i samband med utvecklingen av Stowe. En sådan undersökning skulle kunna utföras genom mer noggranna jämförelser mellan olika källor som behandlar personerna som varit inblandade i Stowes utveckling. *Nationalencyklopedin* [online] nämner endast Lancelot "Capability" Brown tillsammans med Stowe på sökordet "engelsk park", och det betyder att det har ansetts att Brown är tillräckligt viktig för att få representera hela Stowes utveckling. Denna uppsats har också visat att Brown är den som nämns mest enligt de utvalda källorna i tabellundersökningen. En ingång är då att undersöka hur viktig Brown varit för Stowes utveckling, eller om det finns någon annan som skulle ha betytt mer än vad Brown verkar göra.

KÄLLFÖRTECKNING

Otryckta källor

Jakobsson, Anna, Område landskapsarkitektur, SLU Alnarp, föreläsning: "Landskapspar-ker", 2009-11-05.

Smith, Barry, Head Gardener på Stowe, (2012), samtal vid enskilt möte på caféet vid New Inn på Stowe, 2012-04-19.

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin, Engelsk park, [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/lang/engelsk-park>>, 2012-04-09.

Nationalencyklopedin, Fredrik Magnus Piper, [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/lang/fredrik-magnus-piper>>, 2012-05-19.

Nationalencyklopedin, William Kent, [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/william-kent>>, 2012-05-18.

Nationalencyklopedin, ha-ha [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/ha-ha>>, 2012-05-06.

Nationalencyklopedin, Hundraårskriget [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/lang/hundra%C3%A5rskriget>>, 2012-05-17.

Nationalencyklopedin, Stowe [online] tillgänglig via <<http://www.ne.se/stowe>>, 2012-05-18.

The National Trust hemsida. *About us*, [online] tillgänglig via <<http://www.nationaltrust.org.uk/about-us/>> 2012-05-05.

Tryckta källor

Bevington, M. (2011) *Stowe, the people and the place*, London: Scala Publishers Ltd.

Blennow, A-M. (2009) *Europas trädgårdar från antiken till nutiden*, Lund: Signum.

Clarke, G. B. (1986) I: *The Oxford companion to Gardens*. Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 536-538.

Dixon Hunt, J. (2000) *Greater Perfections: the Practice of Garden Theory*, London: Thames & Hudson Ltd.

Dixon Hunt, J. & Willis, P. (1975) *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820*, New York: Harper & Row.

Hobhouse, P. (2002) *Trädgårdskonstens historia 3000 år*, svenska upplagan (2004), Stockholm: Natur & Kultur/Fakta etc.

Jellicoe, G. & S. (1975), *The Landscape of Man: shaping the environment from prehistory to the present day*, London: Thames and Hudson Ltd.

Olausson, M. (1993) *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*, Stockholm: Piper Press.

Plumptre, G. (1993) *The Garden Makers: the Great Tradition of Garden Design from 1600 to the Present Day*, London: Pavilion Books Limited.

Stroud, D. (1986) I: *The Oxford companion to Gardens*. Red. Jellicoe, G. & S., Goode P. samt Lancaster, M. Oxford: Oxford University Press, sid. 167-170.

Taylor, P. (2006) *The Oxford Companion to the Garden* New York: Oxford University Press.

The National Trust (2011), *A souvenir guide, Stowe, Buckinghamshire*, Swindon: Green-shires for National Trust Ltd.

Turner, T. (2005) *Garden History: Philosophy and design 2000 BC-2000 AD*, London: Spon Press.